

Jönnek az ápoltak!

Hatvan évvel ezelőtt, 1947. szeptember 22-én avatták fel az MCSE által létrehozott Uránia Bemutató Csillagvizsgálót. Az évtizedek során számos mulatságos és kevésbé mulatságos esemény történt a falak között. Írásunkkal a régi Urániára emlékezünk – ezúttal néhány derűs pillanatot felidézve.

Ápoltak!

Az 1950-es években terjedt el a budapesti Uránia munkatársai közt – rossz példánkat azután mások is követték –, hogy a csillagvizsgálóba látogató csoportokat „ápoltak”-nak neveztük. No persze csak egymás közt. Ebben a nem nagyon hízelgő elnevezésben egyébként akkoriban nem volt semmi leki-csinylés. Inkább csak amolyan szlengnek számított, mint a „pasi” vagy az akkoriban gyakran használt „ürge”. Egy időben annyira felkapottá vált, hogy az akkori vezető, aki egyébként ilyesmiben nagyon merev, szigorú és tréfát nem ismerő ember volt, egyszer megkérdezte Nagy Bácsitól (Nagy Ferenc gondnoktól): „Ebben a hónapban hány ápol volt?” A jelző elterjedésében akaratlanul is nagy szerepe volt Sz. Rezsőnek, az Uránia nélkülözhetetlen „Postás Bácsi”-jának.

Az akkoriban 40. évét taposó Postás Bácsit nagy jó szándékkal, de nem túlzottan éles elmével áldotta meg a sors. Családtalan ember lévén mi voltunk az egyedüli szűkebb társasága. Talán ezért is próbálta a nála másfél-két évtizeddel fiatalabb munkatársak lazább modorát, kiszólásait átvenni.

Egy forró nyári alkonyatkor az ügyeletes előadó, bemutatók, meg néhány munkatárs félig levetkőzve, lihegve várta a bejelentett csoportot, vicceseléssel múlatva az időt a második emeleti klubszobában. Egyszer csak dobogás, nyüzsgés hallatszott a földszintről. Rezső, a Postás ügybuzgón, de amúgy egy szál alsóban kiállt az átjáró ajtajába, megnézni mi történik. A lépcsőn

akkor már hömpölygött felfelé 30–40 vendég. Postás Bácsi töprengett egy darabig, mi is a teendő, azután hátrafordulva, szenttori hangon elkiáltotta magát: „Öltözzetek, jönnek az ápoltaaaaaak!” De akkor már a látogatók ott tömörültek a háta mögött! Csak annyit éreztek, hogy az ajtóban egy kis, kerek pocakú, majdnem meztelen férfi hadonászik, és őket „ápolt”-ként jelenti be. A helyzetet – úgy ahogyan – Jankovszky János mentette meg, aki kiugorva a társalgó ajtaján, az alsójánál fogva bevonszolta a kapálódzó Rezsőt. – Jó néhány extra látvány – Budapesti utcai reklámok, jános-hegyi kilátó – kellett ahhoz, hogy kiengeszteljük a joggal sértett – ápoltakat.



Megjelent a riport! A budapesti Uránia Bemutató Csillagvizsgálóról az 1950-es években gyakran jelentek meg sajtó-riportok. A cikkek azután néha elhozták a nyomtatott írást: hogyan tetszik? A képen 1950 tájt, a Világosság c. napilapot böngésszik a riport szereplői. Jobbról balra: Szász Rezső, a „Postás”, Fekete Pál - Palkus, Alföldi László Uránia-vezető, geológus - Búki, Edelényi Elemér, a „Holdas”, Bartha Lajos - „Pók”. A kép az Uránia lépcsőházának második emeleti forduló-előterében készült, a háttérben az egykori Művelődési Minisztérium oktatófilmjéhez 1930 tájban készült gipsz-holdgömb látható, amelyet Jáger Tamással úgy-ahogy helyrehoztunk

A dolognak némi folytatása is lett, mert az udvariasságra, fegyelemre kényes vezető, Alföldi László, két-három hétre „kitiltotta” az Urániából Rezsőt. (Ez akkoriban mindannyiunkkal megesezt.) Napokig láttuk,

amint a kapuval szembeni padon bánatosan üldögél, napi 20 deka szalonna adagját rágcshálva. Egyszer azután a szigorú Alföldinek is megesett rajta a szíve: „No, gyere be – te ápol!” oldotta fel a kitiltást. Hanem az „ápol” jelző végleg polgárjogot nyert.

Óragép indít!

A budapesti Uránia 20 cm-es Heyde-refraktorának első „nagyjavításakor”, 1950-ben újra a helyére szereltük a rektaszencziós finommozgató villanymotorját. Működtetéséhez egy új kapcsolótábla is kellett – Piret Endre és Jáger Tamás kapcsolási terve alapján –, amelynek szép műanyag doboza a távcsőoszlop oldalára volt szerelve. A doboz előlapján egy nagy, domború piros fedővel takart lámpa jelezte, áram alatt van-e a berendezés, mellette billenőkapcsolókkal lehetett a megvilágító-lámpákat, ill. a motor nyomógombos irányítóját üzembe helyezni. A domború kupakot azonban idővel valamelyik gyűjtő hajlamú vendég elemelte, a villanyizzó is eltört, a lámpa helyén a szép, kerek homorú mélyedés maradt. (A motor azért működött becsülettel.)

Ekkoriban az Uránia fő bemutatói közé tartozott a jóvágású, jó svádájú, húsz-egynéhány éves J. J., és kíséretében az örökké nyüzsgő H. P. J. J. szeretett a látogatók előtt impozáns külsővel megjelenni: magára öltötte az akkori vezető fehér munkaköpenyét, és délcegen magyarázta a távcsövet és a látnivalókat az érdeklődőknek. Elsősorban akkor jelent meg „teljes díszben”, ha leánygimnáziumból jött a csoport! Az elbűvölt leányszemek azután egy újabb megnyilvánulásra ösztökélték. H. P. barátjával összebészelve a következő kis jelenettel kezdtek a bemutatást:

J. J., miután elmagyarázta a távcső szerkezetét, odalépett a kapcsolótáblához, és az üresen álló – valóban mikrofonra emlékeztető – lámpafoglaltba hangosan bekiáltott:

„Óragép indít – gép mehet! Előre!”

Majd kettőt csattantott a billenőkapcsolón. Ekkor a mellette álló H. P. félretolta a mechanikus óraszerkezet fékét, és a két szabályzó-

súly szépen kezdett körbe kalimpálni. A nép pedig bámulta a technika eme csodáját, és annak kezelőjét.

A színjáték ment is egy ideig, mígnem az Uránia ravasz vezetője egy nagyobb csoportban elvegyülve fel nem fedezte, és J. J.-ről leparancsolta a köpenyt, őt magát pedig a tetőről. De az „óragép mehet!” még évekig jelszó maradt az Urániában.

Igazi példakép

Az utolsó gimnáziumi vizsgámon jó nagyot buktam orosz nyelvből. (Nem vagyok rá büszke, nem politikai ellenállás volt, hanem utáltam a nyelvtanulást.) Kedves biológia-kémia szakos tanárom fejcsóválva jegyezte meg: „Rákapcsolhattál volna, tőled több telik. A csillagászat mellett egy kis nyelvtanulás is elfér”. Egy fél évvel később egykori gimnáziumomból egy érettségi előtt álló osztályt jelentettek be az Urániába, bemutatásra. A csoport vezetője, a biológiai-kémia tanár ragaszkodott ahhoz, hogy én legyek a bemutató.

A távcsöves bemutatás előtt a tanár megkért, szólhasson néhány szót a diákjaihoz. Elmondta, hogy a csillagászat milyen fontos, központi tudomány, nem csak a fizikusok, matematikusok, de a humán tárgyak művelői számára is. Ezzel fejezte be:

„Látjátok, a tanár úr (ez én voltam), iskolánk volt diákja, a becsület, szorgalmas tanulással már ilyen fiatalon is milyen sokra vitte!”

A bemutatás szépen lebonyolódott, a diákok – néhányan arcról emlékeztek is rám – tiszteletteljesen néztek rám, a tanár úr pedig a végén félrehúzott és ilyesfélét mondott:

„Láttam, hogy elpirultál. Azért, mert oroszból elvágtak, biológiából, fizikából még lehetsz – példakép”.

Azt hiszem, ez az eset volt az egyetlen alkalom volt, amikor példaképpé váltam. Köszönöm néhai Szalay tanár úrnak!

Bartha Lajos